

A nő szabadságharca

az anyajogon felépült társadalomtól az elnyomott nem és az elnyomott osztály érdekközösségéig

ÍRTA OSZTÓ

A legutóbbi esztendők gazdasági, politikai és társadalmi mozgalmi között mintha háttérbe szorult volna egy alapvető kérdés: a *nőprobléma*, amely pedig közvetlenül érdekli az emberiség nagyobbik felét — a nőket —, de közvetve a „férfitársadalmat” is. A kérdés háttérbe szorulása csak látszólagos, háttérbe szorítása pedig mesterkél, tendenciózus. Ennek a problémának elkenése elsődrendű érdeke minden reakciónak, mert — s ennek már többé-kevésbé tudatára ébredt a szervezett regresszió —: *a világtörténelem minden fázisában kérelhetetlenül együtt jár a reakció felülkerekedése se vel és a dolgozó osztályok elnyomásával a nő elnyomása is*. Azokban a korszakokban pedig, amikor új lendületet vett a haladás, amikor korábban elnyomott, dolgozó osztályok kerültek élre — *törvényszerűen javult a nő sorsa is*. zekből a történelmi tényekből következik, hogy a gazdaságilag, társadalmilag elnyomott s éppen ezért haladó szellemű és fejlődésre törő osztályok *természetes szövetségesei a nőnek*, természetes támogatói több évezredes szabadságharcában. És amiképpen a reakciónak rdeke a nőkérdés elkenődzése, úgy érdeke a haladó mozgalmaknak, hogy felszínen tartsák ezt a sohasem elhanyagolható problémát.

Napjainkban nem egy mozzanat ad „pillanatnyi időszerűséget” ennek a problémának. Az egyik ezek közül — feltűnő, hogy a közép-európai sajtó alig-alig emlékezett meg erről a vívmányról — egy intézkedés Angliában: *megszüntették az angol közhivatalokban azt a megalázó rendszert, hogy a nőtisztviselőnek alacsonyabb volt a fizetése, mint az ugyanabban a kategóriában dolgozó férfialkalmazottnak*. Ezzel kiküszöbölték Angliában a férfiak és a nők közötti utolsó *szociális megkülönböztetést is*.

Alkalmat ad azonban arra, hogy a nőprobléma felelevenítésével erősítsük a haladás arcvonalát, néhány érdekes évforduló is: az elmúlt 1939. évben volt *150 esztendeje annak, hogy kitört a francia forradalom*, megszületett: *az emberi jogokról szóló nyilatkozat*: és ezzel párhuzamosan hatalmas lendületű mozgalom indult meg a nő jogaiért is; *most 50 éve kerültek nők első ízben közszolgálatba Angliában egy találmány — az írógép — révén*. 100 éve annak, hogy Bebel Ágoston — a nagy német munkásvezérek sorozatának egyik legkimagaslóbb alakja — megszületett, aki *A nő és a szocializmus* című könyvében a nőmozgalom elméletét, gyakorlatát és céljait legjelentősebben és legvilágosabban fogalmazta meg; s végül nemrég múlt *10 éve, hogy meghalt Mrs. Pankhurst*, a választójogért önfeláldozóan harcoló angol nő, a „szüfrazettek” energikus és tehetséges vezetője.

Mindezeknél fontosabb alkalom azonban az elmúlt évszázadok nőmozgalmainak tanulmányozására mindaz, ami napjainkban — kiváltiképp egyes európai országokban — *a nő ellen* történik. A fasiszta rendszerek — éppen úgy, mint történelmi elődeik — *szisztematikusan nyesegetik a női nem vívmányait gazdasági, szociális és politikai terén egyaránt*. Kiszorítják a nőt még a látszatparlamentből is; az egyetemeken korlátozzák a nők felvételét és így zárják el az elnyomottabb nem elől a tudományos pályákat; eltiltják az asszonyokat és lányokat a „férfias hivatásoknak” kinevezett foglalkozási ágaktól.

Ilyen és ezekhez hasonló intézkedések sorozatát viszik rendszeresen keresztül az egész vonalon.

Az első rabszolga: a nő

A világtörténelemben az első lény, aki rabszolgaságba jutott — a nő volt. Rabszolgává lett, mielőtt a termelési viszonyok helyzete megteremtette volna a rabszolgatársadalmat. Elnyomatása megkezdődött a társasélet nyomán keletkezett munkamegosztással. A történelemelőtti időkben voltak *anyajogon* felépült társadalmak, úgynevezett „*matriarchátusok*”. Hogy valóban voltak: bizonyítéka ennek, hogy primitív társadalmakban ma is vannak ilyenek. Ezekkel a társadalmi rendszerekkel együtt mult el a női nem aranykora. Nem maradt az anyajogon felépült társadalomnak más emléke, mint — az *antik mitológiai nő-istenei*.

A férfi és a nő versenyfutását a nő élettani adottságai, a terhesség és a szülés nehézségei döntötték el. A férfi kihasználta azt az előnyt, hogy ő nem részesül ezekben a hátrányokban, a nő fölé kerekedett, s *azóta* tölti be az elnyomó szerepét. A női nem elnyomatása hasonlóképpen alakult ki, mint később az emberiség bizonyos rétegeinek, osztályainak elnyomatása. Már a messze múltban összeforrott a leigázott nem sorsa a leigázott osztályokéval. Összeforrott a sorsuk, tehát közösek az érdekeik is. A gazdasági függés megszüntetése a nőnek és a proletárnak egyformán érdeke. És még fokozottabban érdeke a proletárnőnek, akinek leigázottsága kétszeres: *elnyomják mint nőt és elnyomják mint proletárt*. A női nem tehát természetes szövetségese szabadságküzdelmében az elnyomott osztálynak. Ezért természetes — és nem agitációs eszköz, hanem az érdekek helyes felismeréséből kialakult elvi szempont —, hogy *a dolgozó osztályok felszabadító mért küzdő szociáldemokrácia elsőnek vette föl programjába a nő teljes egyenjogúsítását*.

A matriarchátus megszüntével az ókorban egy árnyalattal sem volt kedvezőbb a nő helyzete, mint az akkori proletaré, *a rabszolgáé*. A nő árucikk volt — adták, vették. Amikor új korszakba lépett a fejlődés, lényegesen javult a nő helyzete. Ezt az új korszakot *a kereszténység* hozta. A *Mária-kultusz* felébresztette a férfiben az anya, s a leendő anya — a nő — iránti tiszteletet.

A középkorban azonban, amikor megvetette lábát a feudalizmus, ismét rohamosan hanyatlott a nő helyzete. Krisztus után a 4. században odáig süllyedt a nőről alkotott közfelfogás, hogy nemcsak komolyan vitatkoztak arról, *van-e a nőnek lelke*: a niceai zsinat *csak egyetlen szótöbbséggel* mondotta ki, hogy *van*. Ugyanaz a feudalizmus, *amely jobbágygá süllyesztette a szabad parasztot, visszaszorította megalázó ókori helyzetébe, sőt még mélyebbre a nőt*. A „*Jus primae noctis*” kora volt ez, amikor a földesúr szabadon rendelkezett jobbágya leányával is. Ezt a „földesúri jogot” alaposan kihasználta az „erkölcsös középkor”.

Ebben a korszakban a férfiaknak csak egyetlen rétege tekintette embernek a nőt: *a művészek és a tudósok*. S ez újabb bizonyítéka annak, hogy *a haladás kedvez a nőnek, a reakció nyomja el*: a művészek és tudósok, a leghaladóbb és legfejlettebb szellemű férfiak előzték meg korukat *azzal*, hogy — *elismerték a nőt*. A trubadúrok, a középkori költők erénye volt a „*Frauendienst*”, az asszonytisztelet, s a tudósok voltak azok, akik nem kételkedtek a nő embervoltában. *Agrippa von Nettesheim* humanista író volt az első, aki a reneszánsz hajnalán a nőre is kiterjesztette a „*minden ember egyforma*” elvet. Az ő útján haladt tovább *Rotterdami Erasmus*, amikor leírta: „*Ha a szabadságért harcolunk, nem vagyok képes belátni, miért zárjuk ki ebből az asszonyokat*.” A középkor sötét gondolatát: hogy „*a nőnek talán nincs is lelke*”, filozófiaiag véglegesen *Descartes* cáfolta meg,

amikor kimondotta: „*Gondolkodom, tehát vagyok.*” A nő *gondolkozik — tehát van lelke.* Luther Márton és a reformáció — mint friss, haladó mozgalom — ugyancsak a nő rabszolgasorsán igyekezett enyhíteni, például azzal, hogy lehetővé tette a válást.

A csarnok asszonyai kenyeret és választójogot követelnek

A reformáció és ellenreformáció háborúi azután ismét üldözteseket idéztek elő. A nép szenvedett és a néppel együtt a nő is. Amerika, majd a Kelet-Indiába vezető hajóút felfedezése és az új találmányok megváltoztatták a termelési viszonyokat és az áru piac helyzetét. Ez új gazdasági krízist váltott ki. Amint az már törvényszerű a történelemben: *az uralkodó osztályok — ez esetben a főnemesség és a főpapság — a természetes fejlődés menetével szembehelyezkedve, konzerválni igyekeztek a meglévő és nekik kedvező helyzetet.* Ez csak erőszakkal volt lehetséges. A dolgozók elnyomtatása tehát fokozódott, mert a termelési viszonyok átalakulása által követelt változás — mint mindig — a leigázzottainak állott érdekében. Az uralkodó rétegek a 18. század végéig *erőszakkal megtartották az elavult, a társadalom alépitményének meg nem felelő állapotot, a feudalizmust.*

Az írók és tudósok azonban már ismét a jövő eszméit hirdették. Kiállt a jobbágy és a nő jogaiért *Rousseau.* A francia enciklopédista tudósok is az egyenlőséget hirdették. A termelési viszonyok megváltozása — egyelőre csak a gondolkozó és dolgozó rétegekben — új világnézetet kezdett kialakítani: *a természettudományos szemléletet.* (Ennek a világnézetnek a férfi és a nő viszonyára vonatkozó tételeit csak sokkal később fogalmazta meg világosan két természettudós, az angol *Darwin,* majd a német *Haeckel,* aki így állította fel a klasszikus tételt: „*Férfi és nő két különböző, de egyenlő értékű szervezet, amelyek közül mindegyiknek megvannak a maguk sajátos kiválóságai és fogyatkozásai.*” Az új felfedezések gazdaságilag, a tudósok és írók pedig szellemileg előkészítették az 1789-ben kitört *francia forradalom* számára a talajt. Történelmi elődje a francia forradalomnak az *amerikai függetlenségi harc* volt, amely megszüntette a rabszolgaságot, és amelynek legvilágosabb agyú vezérei — maga *Washington is — követelték a nő rabszolgaságának megszüntetését.*

A francia forradalom döntő fontosságú fejezete a nő emancipációjáért folytatott küzdelemnek.

1789 októberében mindössze két és fél hónap telt el a *Bastille* ostroma óta és alig kéthónapos volt „*az emberi jogokról szóló nyilatkozat.*” Ekkor már kérvényt nyújtott be néhány nő a francia nemzetgyűléshez, hogy „*állítsák helyre a nő és férfi egyenjogúságát, nyitassék meg a nő előtt minden pálya és munka, amelyre tehetsége és képessége alkalmassá teszi.*” És a női választójog akkor már nemcsak szalóntéma volt. Eljutott a „*femmes des Halles*”-hoz, a „*csarnok asszonyaihoz*”, a hal- és gyümölcscsárusnőkhöz is. Ágyún ülve oltotta beléjük a forradalom eszméit egy gyönyörű lüttichi nő: *Théroigne de Méricourt.* És a nőszereg *kenyeret és választójogot* követelt. Amikor először mozdult meg az amazonok csapata, jogait követelve, összetörte a királyi palota kertkapujának vasrácsait. 1792-ben az asszonyok gyülekezetében hangzott fel először a *Carmagnole,* a forradalom legforradalmibb dala. A *Carmagnole* kultúrhistoriai dokumentum. *Az első asszonyinduló,* az első ének, amelynek hangjai mellett nők harcoltak szabadságukért. A *Carmagnole* igazolja, hogy *az emancipációért való küzdelmet a nagy forradalom indította meg.*

A francia forradalom valóban felszabadított egy osztályt: *a polgárságot.* Nem szabadtította azonban fel *a negyedik rendet,* a munkássztályt. S a munkássággal együtt *elnyomott maradt a nő is,* noha Jelentősen javított helyzetén az a kor, amit a *Bastille* lerombolása szimbolizál.

A francia forradalom eszméinek győzelme után a társadalomban a rabszolga és a jobbágy helyét elfoglalta a munkás, a proletár. A 19. század beköszöntése óta szorosan egyítható a proletariátus szabadságharca a nő szabadságharcával.

A nő találkozása a szociáldemokráciával

A francia forradalom korában egy angol nő: Wollstonecraft Mária vitáiban vette védelmébe a Franciaországban kinyilvánított „emberi jogokat” a forradalom ellenségeivel szemben. Ugyanez a nő később könyvet írt, amelyben követelte a nők teljes egyenjogúsítását. Többek között azt a jogot, hogy a nő az alsóházi képviselők választásánál szavazhasson. Wollstonecraft Mária akciója nem ért el eredményt, könyve mégis korszakos jelentőségű: alapvető műve egy száz évvel későbbi mozgalomnak, a szuffrazettekének, amely elszántan küzdött a nők választójogáért s amely komoly támogatóra talált a szociáldemokráciában.

A múlt században a gőzgép és a többi modern termelőeszközök feltalálása, a technika hatalmas fejlődése ismét megváltoztatta a termelési viszonyokat. A termelőerőknek ez a fejlődése alakította ki a kapitalisták versenyét egymásközött és a munkásság harcát a kapitalizmus ellen. Erre az időszakra esik a szocialista mozgalom megszületése. A mozgalom végső célja a dolgozó osztályok felszabadítása és a kialakítása annak a szocialista társadalomnak, amelyben nincs elnyomó és nincs elnyomott. Sem elnyomott osztály, sem elnyomott nem. A szociáldemokrácia elé Lassalle tűzte ki első közvetlen célul a munkásság politikai jogának, az általános választójognak megszerzését. A 19. század végén eszmélt rá az európai nők élgárdája arra, hogy a nő felszabadulása érdekében folytatott harc sikerének is elengedhetetlen feltétele a választójog kivívása. Az uralkodó osztályok minden eszközzel küzdöttek az általános választójog ellen és igyekeztek megakadályozni a nőkre kiterjesztett választójogot is. Ekkor már ők is érezték, hogy természetes szövetségben van egymással az elnyomott nem és az elnyomott osztály. Ugyanekkor a dolgozó polgárság asszonyai és leányai közül sokkal több ismerte fel a dolgozó munkássággal való ^érdekközösségét, mint az úgynevezett :értelmiségi pályákon: dolgozó férfiak közül.

A női választójog tekintetében egy északamerikai állam, Wyoming előzte meg a többi: itt már 1869-ben politikai jogokat kaptak a nők. A múlt század végén és a jelen század első évtizedében Angliában és az Egyesült Államokban vívták a nők a leghevesebb harcokat a választójogért.

Figyelemreméltó eredményt, több jogot ugyanazokban az államokban értek el a nők, ahol a munkásság. Ugyanazokban az államokban, ahol aránylag fejlettebb a szociális jólét és ahol a dolgozóknak nagyobb darab kenyér jut. Tehát a skandináv országokban, az Egyesült Államokban és a nyugateurópai demokráciákban. A nők elnyomatása a középkorhoz és az ókorihoz legközelebb a parancsuralmakban áll. Ugyanazokban az országokban, amelyekben legkevesebb a munkás joga — s egyúttal kenyere is.

Az elnyomott nem és az elnyomott osztály előtt ma már ki kell bontakozniuk a közös céloknak, ma már tisztán látható a fejlődés iránya a demokratikus, szocialista államban található csak meg a teljes jogot a munkás és a nő. Annál is inkább, mert ebben a társadalomban egyik legfontosabb feladat lesz a jövő nemzedék megfelelő testi előkészítése és lelki nevelése. Egészséges új nemzedék pedig nem alakulhat iki egészséges, felszabadult anyák nélkül. A szocialista társadalomban található csak meg a nő azt az aranykort, amely után a matriarchátus leténeése óta hiába kutat.